

ESIETENDUB «HOVANŠTŠINA»

10., 12. ja 13. aprillil esietendub «Estonias» Modest Mussorgski muusikaline rahvadraama «Hovanštšina».

Lavastusest peaks kujunema teatri selle hooaja keskmisemaid sündmusi. Lavastus on nõudlik ja mahukas, töö selle kallal on kestnud juba kaua. Erilisi loomeimpulsse kogu trupile andis kahtlemata teadmise, et tänavu suvel tuleb «Hovanštšinat» esitada Savonlinna ooperipidustustel Soomes.

Ooperi tõi lavale meie maa üks autoriteetsemad lavastajaid, vene ooperite silmapaistev eriteadlane, Lenini preemia laureaat, NSV Liidu rahvakunstnik **Boriss Pokrovski**, kes hiljuti tähistas oma 75. sünnipäeva. Aastatel 1952–1963 ning 1967–1982 oli ta NSV Liidu Suure teatri peanäitejuht, 1972. aastast kuni tänini aga tema asutatud Moskva Muusikalise Kammerteatri kunstiline juht. 1954. aastast on ta Lunatšarski-nim. Teatrikunstnistiituudi professor.

Mõni sõna ooperi saamisloost. Idee rahvadraama kirjutamiseks andis Mussorgskile muusikateadlane V. Stassov 1872. aastal. Samal aastal alustas helilooja ka tööd. Erinevalt Mussorgski teisest ooperist «Boriss Godunov» ei olnud «Hovanštšinal» kirjanduslikku algallikat. Mussorgski uuris põhjalikult Venemaa XVII sajandi ajalugu käsitlevaid materjale. Ta kirjutas ka libreto. Ent päris valmis Mussorgski ooperit ei jõudnudki. 1881. aastal helilooja suri. «Hovanštšina» lõpetas redigeeris ja orkestreeris N. Rimski-Korsakov. Esietendus toimus 1886. aastal asjaarmastajate jõul Peterburis. Alles 1911. aastal etendati «Hovanštšinat» Peterburis Maria teatris, kus Dossifei osas esines Fjodor Saljapin. Ent Rimski-Korsakovi redaktsioon oli üpris originaalikaugale. 1931. aastal taastas ooperi autori märkmete järgi algvairiandis muusikateadlane ja tekstoloog Pavel Lamm. Orkestratsiooni P. Lammi klaviiri põhjal tegi 1959. aastal Dmitri Šostakovitš. Tema redaktsioonis kõlab ooper ka «Estonia» laval ja see on «Hovanštšina» esmakokkange Eestis.

B. Pokrovski: «Selleks, et mõista «Hovanštšina» muusikalist dramaturgiat, on vaja tunda seda keerukat perioodi Venemaa ajaloos, mis eelnes Peeter I reformidele. Süzee põhineb ajaloolistel sündmustel, kuid heliloojale polnud tähtis mitte nende äärmiselt täpne kajastamine, vaid rahva emotsionaalsed läbielamised, mille allikaks oli üks traagilisemaid ajajärke Venemaa ajaloos. Autor on oma teose nimetanud muusikaliseks rahvadraamaks. Ooperis pole

● Stseen «Hovanštšinast»

Henno Saare foto

kesksed mitte üksikisikud, vaid traagilised ühiskondlikud ja ajaloolised sündmused ning konfliktid, mis neist võrsusid. Seetõttu ei kannagi ooper ühe keskse tegelase Hovanski nime. «Hovanštšina» on ühiskondlik nähtus.»

XVII sajandi Venemaa keskse ajaloolise sündmused olid kolm streletside mässu ja kirikulõhe. Mussorgski ei püstitanud endale eesmärki säilitada ajalooliste sündmuste kronoloogiat. Streletside mässudest võttis ta libretoesse üksikuid episoode, mitmed aastatega lahutatud sündmused järgnevad ooperis üksteisele vahetult. Vanausuliste (raskolnikute) iseloomustamiseks kasutas helilooja suurt dispuuti usuküsimustes. Ajalooline teepära on ka vanausuliste enesepõletamisel, mis levis tollal üle kogu Venemaa. Konkreetseid ajalooliseid prototüübid on mitmel kesksel tegelaselgi — streletside juhil Ivan Hovanski ja tema pojal Andreil, tsaaritar Sofja soovikult vürst Vassili Golitsõn ja bojaar Šaklovitõil ning vanausuliste juhil Dossifeil. Peeter I ja tsaaritar Sofja ooperis tegelaskujudena lavale ei tule, kuid nende jõudu on tunda kõikjal. Rahvas on esindatud kolme põhirühmaga: streletsid, vanausulised ja linna tulnud talumehed. Neist viimased on nagu silmad, mille kaudu Mussorgski ise kogu seda ajastut nägi.

Ooperi põhikonflikt on võitlus võimu pärast, mis algas juba enne Peeter I valitsusaega. Troo-

ni pärast võitlesid kaks perekonda — Narõškinid, kust oli pärit Peeter I ema, ning Miloslavskid, kes soovisid troonil näha Peetri poolvenda Joanni (Ivani). Mõnda aega jagasid trooni mõlemad. Kuna aga Joann oli 16- ja Peeter 9aastane, valitses Venemaad tegelikult Peetri poolde tsaaritar Sofja. Pärast Joanni surma (1696) sai Venemaa ainuvalitsejaks Peeter. Sofja kasutas ära streletside rahulolematust ja püüdis neid võitluses Peetriga enda poole tõmmata. Kuna kirikureform leidis poolehoidu tsaarivõimult, said vanausulised streletside liitlased. Niisugused olid ooperi aluseks saanud ajaloo sündmused. Üpris värvikalt on neid kajastanud ka A. Tolstoi oma raamatus «Peeter Esimene», mis on F. Tuglase tõlkes eesti keeles ilmunud.

Lavastuse muusikaline juht ja dirigent on NSV Liidu rahvakunstnik Eri Klas, juhatavad ka Paul Mägi ja Vello Pähn. Kunstnikud on Viktor ja Rafail Volkoi Moskvas. Peaosades on NSV Liidu rahvakunstnik Hendrik Krumm, Eesti NSV rahvakunstnikud Urve Tauts, Ivo Kuusk, Teo Maiste ja Mati Palm, Eesti NSV teenelised kunstnikud Marika Eensalu, Helvi Raamat, Leili Tammell, Mare Jõgeva, Voldeemar Kuslap, Ervin Kärvet, Tiit Tralla ja Illart Orav, solistid Väino Puura, Ahti Männik, Leonid Savitski, Nadežda Kurem jt. Kaasa teevad ka RAMi lauljad.